

Ռ. Լ. ՍԹԻՎԵՆՍՈՆԸ ԵՎ ՎԻԿՏՈՐՅԱՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԻ ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

19-րդ դարում Անգլիայի մշակութային ու արդյունաբերական հաջողությունների արթնացրած հույսերը հորս են ցնդում շարունակական և այդպես էլ չլուծված սոցիալական հակասությունների պատճառով: Մտածող մարդկանց համ ակնհայտ էր կապիտալիստական ծաղկման հակառակ երեսը, և գրականության մեջ սկսում են այնպիսի սրտեղծագործություններ հայտնվել, որոնք մարտահրավեր են նետում վիկտորյան դարաշրջանի քարոզած բուրժուական արժեքներին: Եվ հենց այդ ժամանակաշրջանում են սրտեղծագործել նեոռոմանտիզմի ուղղության փայլուն ներկայացուցիչներ Օսկար Ուայլդն ու Ռոբերտ Լուիս Սթիվենսոնը: Վերջինս քաջ գիտակցում էր վիկտորյան ժամանակաշրջանի գոյություն ունեցող արարները և դրանցից ելք էր փնտրում, տեսնում էր բուրժուական քաղաքակրթության աղյուրն ու դեռ պատանեկությունից ըմբոստանում էր դրա դեմ: Միանգամից պատմական երեք ժամանակաշրջան են խառնվել Սթիվենսոնի ճակատագրում, ով առաջ էր ընկել իր ժամանակի իրականությունից՝ դառնալով գալիքի գիտական հայրնագործությունների մարգարե:

Բանալի բառեր. նյութապաշտ ոգի, բարոյական կատարելագործում, դուալիզմ, գրական պարադոքս, վիկտորյականություն, հակավիկտորյականություն, գոթական վեպ, միկրոտիեզերք

Վերլուծելով Անգլիայի սոցիալ-տնտեսական իրադրությունը Վիկտորյա թագուհու դարաշրջանում՝ քննադատ, Ռոբերտ Լուիս Սթիվենսոնի ստեղծագործության ուսումնասիրող, վերջինիս մասին մենագրության հեղինակ Նինա Դյակոնովան նշում է. «Բուրժուազիան հաղթանակ էր տոնում: Անգլիական պատմությունը փոխզիջման նման հաղթանակ դեռ չէր տեսել... Հարաբերական բարեկեցությունը ներշնչում էր ապագայում նմանատիպ և նույնական ծաղկման խաբուսիկ հույսը» /Дьяконова, 1984: 122-132/:

Վիկտորյա թագուհու իշխանությունը երկար է տևում (1837 – 1901): Ինքնագոհությունը, անհանդուրժողականությունը, փարիսեցիությունն անմիջական զուգորդումներ են արթնացնում վիկտորիականություն գաղափարի և հենց Վիկտորյա թագուհու կերպարի հետ, որը սահմանափակ մարդ էր, հումորի զգացումից զուրկ, վստահ, որ իր սեփական բարոյական չափանիշները ճշմարտացի և անվիճելի են իր թագավորության (իսկ 1876 թվականից սկսած՝ կայսրության) համար: Վիկտորյան ընդդիմանում էր առաջընթաց խոստացող բոլոր բարեփոխումներին, նա

մասնավորապես դեմ էր բժշկական կրթություն ստանալու կանանց իրավունքին: Նա հանդիսավոր հայտարարում է վարչապետ Գլադսթոնին. «Թագուհին ինքը կին է և գիտի, թե ինչ հակաբնական է իր սեփական դիրքը, թեև այն կարելի է մեղմել բանականությամբ և առաքինությամբ: Բայց կնոջը շրջափակող պատնեշները քանդելը և նրան թույլ տալը, որ տղամարդկանց հետ միասին ուսումնասիրի այն, ինչ նրա ներկայությամբ նույնիսկ արտասանել չի կարելի, կնշանակեր խախտել բարոյական օրենքները: Թող կինը մնա այն, ինչ Աստված նշանակել է նրան՝ տղամարդու օգնականը» /<http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/>: Բուրժուական հաշվարկի տիրապետող դիրքը, եսասիրությունն ու կեղծավորությունը արժանանում էին դիմադրության: Վիկտորյայի դարաշրջանի գրականության լավագույն նմուշները ստեղծվել են այդ ժամանակաշրջանին բնորոշ հակասական այնպիսի երևույթների համատեղության դեմ բողոքի արդյունքում, ինչպիսիք են դաժանությունն ու աստվածապաշտությունը, նյութապաշտ ոգին և սենտիմենտալ նրբությունը, քաղքենիությունն ու անհամեստությունը: Այս ամենին դեմ էին հանդես գալիս նոր մտքի ջատագովները, կյանքում և արվեստում ավանդականի ընդդիմադիրները: Այս պայքարի արդյունքում ընդարձակվում են անձնական ազատ ընտրության շրջանակները, ինչն ուղեկցվում է հաստատված կարգերին արմատապես հակադիր ինչ-որ նորույթ մտցնելու բուռն ցանկությամբ: Եվ չնայած պարադոքսին՝ մարդկային հանրության վերածնունդի, թարմացման և բարեփոխման պայման է դառնում տառապանքի անհրաժեշտության հանդեպ հավատը, որը հասցնում է բարոյական կատարելագործման: Այդ հավատն առկա էր հասարակության բոլոր ոլորտներում և արտացոլվում է Վիկտորյայի դարաշրջանի գրականության մեջ: Դեռ 19-րդ դարի անգլիական գրականության դասական Չարլզ Դիքենսը «Օլիվեր Թվիստ» վեպում ընդգծում է աղքատների մասին օրենքների անխղճությունը՝ միաժամանակ մեծ հույսեր կապելով սեփական ճակատագրի հանդեպ յուրաքանչյուրի պատասխանատվության, կատարելագործման ձգտման հետ: Բարոյական վերածնունդի հնարավորության հանդեպ հավատը ներշնչում է Դիքքենսի ժամանակակից կանանց՝ Էլիզաբեթ Հասքելլի, Ջորջ Էլիոթի, Բրոնտե քույրերի վեպերը: Այսպես, Շարլոտտա Բրոնտեի «Ջեյն Էյր» վեպում հերոսների ճակատագրերը լեցուն են խորունկ տառապանքով, ուժգին ապրումներով և սեփական մոլորությունները հաղթահարելու ընդունակությամբ, առաքինության ու բարոյական լուսավորության ձգտմամբ: Ի հեճուկս Վիկտորիայի դարաշրջանի պաշտոնապես քարոզվող լավատեսության, որը հաջողությամբ վերապրել էր 1830–1840-ական թվականների ճգնաժամը՝ դրանց ողբերգական հետևանքներով, և այժմ պարծենում էր իր հաղթանակով, գրականության մեջ առաջ է քաշվում այն գաղափարը, որ միայն կարեկցանքի և տառապանքն ըմբռնելու միջոցով կարելի է հասնել անձի բարոյական կատարելագործման:

Գրականության մեջ սկսում են այնպիսի ստեղծագործություններ հայտնվել, որոնք մարտահրավեր են նետում վիկտորյան դարաշրջանի քարոզած բուրժուական արժեքներին: Եվ այդ պայքարը շարունակվում է ընդհուպ մինչև 20-րդ դարը: Ամենահամարձակ ու հանդուգն ըմբոստների դեմ անգլիական պառլամենտը 1857 թվականին օրենք է ընդունում՝ ուղղված «միայն երիտասարդությանը փչացնելու նպատակով» գրված ստեղծագործությունների դեմ [/https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-history-of-the-english-novel/](https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-history-of-the-english-novel/): Տարիներ անց պառլամենտի անդամները հանդես են գալիս «երկրում հակաբարոյական գրականության արագ տարածման դեմ» /նույն տեղում/ և հորդորում են խիստ իրավական միջոցներ ձեռնարկել տվյալ երևույթի դեմ պայքարի ուղղությամբ:

Իսկ 1873 թվականից սկսած՝ գրեթե քսան տարի արդյունաբերական ճգնաժամերն ու ընկճախտը փոխարինում են իրար: Ձևականորեն Անգլիան շարունակում էր մնալ աշխարհի առաջին տերությունը: Քիփլինգի մասին հողվածում Ալ. Կուպրինը փոխանցում է ժամանակակիցների պատկերացումներն այս երկրի մասին. «Երկիր, որն արտադրում է աշխարհի լավագույն պողպատը, պատրաստում լավագույն էլն ու բիՖշտեքսները, ցուցադրում լավագույն ձիերին, հորինում գրեթե բոլոր սպորտաձևերը... Իմաստուն և անսիրտ եսասիրության, երկաթե անգլոսաքսոնյան էներգիայի, քամահրելի պետական պայմանականության և անօրինական դաժան գաղութատիրական քաղաքականության երկիր» /Киплинг, 1976: 7/:

Երկրում բազում չլուծված հակասություններ են մնում. կենսամակարդակի աճն ուղեկցվում է բարոյական արժեքների անկմամբ: Կապիտալիստական առաջընթացը հանգեցնում է հարբեցողության, հանցավորության: Գրականության մեջ այնպիսի ստեղծագործություններ են հայտնվում, որոնք մերկացնում են գործող բուրժուական կարգերը, հասարակական կյանքի ամոթալի կողմերը: Գրականության ռեալիստական մեթոդն առաջ են քաշում մասնավորապես Ջորջ Գիսինգն ու Թոմաս Հարդին: Վերջինս հանդես է գալիս որպես գրականության մեջ ազնվության և հասունության կողմնակից, պաշտպանում է համարձակությունը, անկեղծությունը՝ արտահայտելով իր մտքերը «Ազնվությունն անգլիական գեղարվեստական գրականության մեջ» աշխատանքում: Ջորջ Գիսինգը 18-րդ դարի «ճշմարիտ ռեալիզմի» կողմնակից էր և ընդդիմանալով 19-րդ դարի անգլիացի վիպասանների ծայրահեղ զսպվածությանը հերոսների անբարոյական վարքը պատկերելիս՝ Գիսինգը մեջբերում է Ուիլյամ Թեքերեյի հողվածը՝ նվիրված Հենրի Ֆիլդինգի «Ստեղծագործություններ»-ի հրատարակմանը: Հողվածում Թեքերեյն ափսոսանք է հայտնում. «Այսօր անթույլատրելի է երգիծանքը հոգատարի կամ Ֆիլդինգի ոգով, ում կերպարները մեծապես հիշեցնում են Դիքքենսի ստեղծագործության հերոսներին, որոնք տասն անգամ ավելի մեծ տաղանդով են պատկերված, սակայն դեռ չեն հանդգնում

բացահայտ ու ազնիվ խոսել այն ամենի մասին, ինչն ազատ քննարկում են նախորդների հերոսները» /<http://www.william-hogarth.de/Fielding.html/>:

Հենց այս ժամանակաշրջանում են ապրել և ստեղծագործել նաև նեոռոմանտիզմի ուղղության փայլուն ներկայացուցիչներ Օսկար Ուայլդն ու Ռոբերտ Լուիս Սթիվենսոնը. վերջինս ըմբոստացել էր ընդհանուր հաստատված կանոնների դեմ, մարտահրավեր նետել իր առանց այդ էլ երկիմաստ դարաշրջանին, ով ազդեցություն է թողել ինչպես 20-րդ դարի գրական դաշտի, այնպես էլ մերօրյա անձի հոգեբանության կարևորագույն ճյուղերից մեկի վրա:

Օսկար Ուայլդը՝ Սթիվենսոնի մեծանուն ժամանակակիցը, իր ժամանակի գրականության մեջ հատուկ դիրք է զբաղեցրել: Նա քարոզում էր արվեստի վերաբերյալ իր հայացքներն ու մարդկանց տրամադրում ավանդական, աօրեական, ծեծված, կանխատեսելի, բուրժուական ու քաղքենիական հայացքների դեմ: Ճիշտ է, Ուայլդը երբեմն ստիպված է եղել իրականության հետ փոխզիջման դիմելու: Օրինակ, նա մի կողմից բացասական վերաբերմունք ուներ մամուլի, թերթերի աշխատանքի նկատմամբ, մյուս կողմից դա նրան չի խանգարում դառնալ "Woman's World" («Կանացի աշխարհ») ամսագրի խմբագիրը: Նա փորձում էր այդ աշխատանքն օգտագործել որպես ինքնագովազդի հարթություն: Այդ քայլի համար Ուայլդին մեղադրելուց առաջ հիշենք ամերիկացի բանաստեղծ Ուոլթ Ուիթմենին, որն ակտիվորեն գովազդում էր իր «Խոտի տերևները»: Գրականագետ Կորնեյ Չուկովսկին այս առիթով հայտնում է. «... համոզվելով, որ Ուիթմենի՝ քննադատների թիրախ դարձած գիրքը չվաճառված մնում է գրախանութներում, նա որոշեց հուսահատ միջոցներ ձեռնարկել ընթերցողների ուշադրությունը գրավելու համար: Նյու Յորքում և Բրուքլինում նա՝ որպես լրագրող, տարբեր թերթերի խմբագրություններում ընկերական կապեր ուներ, և յուրահատուկ կերպով նա օգտվեց այդ կապերից. իր ու իր սեփական գրքի մասին գովասանական նոթեր գրեց և խնդրեց հրապարակել դրանք գրախոսության տեսքով» /<http://www.wysotsky.com/0009/362.htm/>: Ուայլդի պարադոքսային բնույթն իր ժամանակի պատմամշակութային հակասությունների արտացոլանքն է: Այդպիսով՝ նրա պարադոքսը վերաճում է կյանքի պարադոքսային բնույթից մինչև վիկտորյան դարաշրջանի ինչպես սոցիալական, այնպես էլ գրական պարադոքսի՝ վերջինիս բնորոշ գաղափարական կարգերով և կեղծավոր բարոյականությամբ: Ինչպես արդարացիորեն նկատում է Ն. Դյակոնովան՝ տալով ժամանակաշրջանի ճիշտ նկարագիրը, հենց «կրոնական ճշմարտությունների հանդեպ կասկածը, ... բնագիտական առարկաների նվաճումները, որոնք խախտում էին ավանդական հավատալիքների և սուրբ գրքերի հիմքերը, հակասում էին վիկտորյան Անգլիայի հաստատված կարգերին, սնունդ էին տալիս այդ շրջանի լավագույն գրողների ազատամտությանը, վերլուծության և հետազոտության նրանց միտմանը» /Дьяконова, 1984: 5-6/: Իսկ

պարադոքսների սիրահար քննադատ Գաունտը նշում է, թե վիկտորականությունը հակավիկտորիականություն է սերմանում:

Միաժամանակ գրականության շուկայականացում էր իրականացվում: Հրատարակիչները ձգտում էին կոմերցիայի, առևտրի շահերին ծառայեցնել բացարձակապես ամեն ինչ: Մինչ օրս հայտնի հրատարակչությունները, ինչպես Chapman և Hall-ը, Backwood-ն ու Macmillan-ը, սկսում են պայքարել ընթերցողական շուկայում իրենց տեղի համար նոր ձևավորվող դեռևս անհայտ հրատարակչությունների դեմ, որոնք հարստանում էին ժողովրդականություն վայելող արկածային գործերի էժանագին, փափուկ կազմերով գրքերի տպագրության հաշվին: Հենց այդ ցածրորակ հրատարակչություններից մեկում առաջին անգամ լույս է տեսնում «Գանձերի կղզին», որը հետագայում պետք է գեղարվեստական բարձրարժեք ստեղծագործություն ճանաչվեր և մեծ ճանաչում է ստանում ընթերցողների լայն շրջանում արկածային պատման շնորհիվ: 1880-ական թվականներին վեճեր են բռնկվում այսպես կոչված հոգեբանական վեպի և արկածային վեպի արժանիքների շուրջ: Հայտնի գրող, անգլիական գրականության դասական հեղինակ Հենրի Ջեյմսը իր հայտնի «Հորինվածքի արվեստը» էսսեում խոսում է Սթիվենսոնի արկածային վեպի մասին իր սեփական գրական հայացքների տեսանկյունից՝ հակադրելով ֆրանսիական վեպի պարզությունն ու անկեղծությունը «անգլիական վեպի բարոյական երկչոտությանն ու աղոտությանը» /<https://www.jstor.org/stable/1345463?seq/>: Սթիվենսոնը Ջեյմսին պատասխանում է «Համեստ առարկություն» էսսեում, որտեղ արտահայտում է իր տեսակետն արվեստի և կյանքի, իրականության փոխհարաբերության մասին՝ ընդգծելով, որ իր կարծիքով **արվեստը կյանքից բարձր է:**

Սթիվենսոնի հայացքները համընկնում են արվեստի հանդեպ Ուայլդի վերաբերմունքին, որը տեսնում էր գրականության խնդիրն ինքնին գեղարվեստական արժեք չներկայացնող իրականության, առօրեականության գեղագիտական հերքման մեջ, քանի որ «կյանքի ստորակարգ նյութը, ներթափանցելով ստեղծագործության մեջ, քանդում է արվեստի գործը» /<https://studfiles.net/preview/3600613/>: Ինչպես Սթիվենսոնը, այնպես էլ Ուայլդը համարում էին, որ իրականությունը գեղագիտական արժեք է ստանում միայն հեղինակի անձի միջոցով, քանի որ «ներդաշնակության և գեղեցկության ավարտուն ձևերն իրականության մեջ գոյություն չունեն, այլ մարդու ստեղծագործական գործունեության արդյունքն են» /նույն տեղում/:

Նկատենք, որ Ուայլդը վեպը համարում էր գրականության ամենամեծ անկախ, ամենաազատ ժանրը, երևակայության արտացոլման միջոց: Նրա վեպը՝ «Դորիան Գրեյի դիմանկարը», Սթիվենսոնի «Բժիշկ Ջեքիլի և պարոն Հայդի տարօրինակ պատմության» անմիջական արձագանքն է, որը նախ և առաջ գոթական վեպ է, որը լայն տարածում էր ստացել Անգլիայում 1764 թվականին Հորացիուս Ուոլփոլի «Օտրանտո ամրոցը» սարսափ վեպի լույս ընծայումից հետո: Գոթական վեպը հուզում էր ու

ապրումներ արթնացնում, կտրում ամենօրյա իրականությունից, զարգացնում երևակայությունը: 1957 թվականին այն ժամանակ հայտնի փիլիսոփա Էդմոնդ Բյորքը իր «Վեհն ու գեղեցիկը» էսսեում վերլուծում է խորհրդավորի ու վախեցնողի պատճառած հաճույքը՝ անվանելով այն «հոյակապ սարսափ»: Դա առաջին քայլն էր ռոմանտիզմի ուղղությամբ: Ուոլփոլին հաջորդում են Կլարա Ռիվը՝ «Ծեր անգլիացի բարոնը» վեպով, Աննա Ռադկլիֆը՝ մեծ աղմուկ հանած «Ուդոլֆյան գաղտնիքները» վեպով, վերջապես Մեթյու Լյուիսը՝ 18-րդ դարի ամենակլանիչ միստիկ վեպերից մեկը ճանաչված «Վանականի» հեղինակը:

Ուշ գոթական վեպի բնութագրական գծեր նկատվում են Սթիվենսոնի «Դոկտոր Ջեքիլի և միստր Հայդի տարօրինակ պատմությունը» ստեղծագործության մեջ, ինչպես նաև Ուայլդի «Դորիան Գրեյի դիմանկարը» վեպում: Դոկտոր Ջեքիլն ու Դորիան Գրեյը երկակի կյանք են վարում՝ բոլորից թաքցնելով իրենց արատավոր կրքերը: Ջեքիլը բարետես բժիշկից, բարձրաշխարհիկ մարդուց, բոլորի հարգանքը վայելող անձնավորությունից վերածվում է խղճուկ, զազրելի ոչնչության, ով ինչի արդյունքում ինքնասպան է լինում: Շարունակելով Ջեքիլ – Դորիան զուգահեռը՝ նկատենք, որ ճիշտ ինչպես Ջեքիլն է ամեն կերպ փորձում թաքցնել Հայդի գոյությունը շրջապատող հասարակությունից, նույնիսկ իր ամենամտերիմ մարդկանցից, այնպես էլ Դորիանը բոլորից թաքցնում է ճակատագրական նկարը՝ իր հոգու կործանման վկայությունը, և նույնպես բռնում է հանցանքի ուղին: Կեղտոտ ետնախորշերի բնակիչների մակարդակին իջնելով՝ Դորիանն ամեն անգամ ինքն իրեն արդարացնում է այդ մարդկանց՝ հասարակության ստոր ներկայացուցիչների և իր գեղեցիկ արտաքինի միջև գոյություն ունեցող ահռելի տարբերությունը նշելով: Ուայլդը Սթիվենսոնից ավելի մոտ է կանգնած իրենց ժամանակի անգլիական վեպի հոգեբանականությանը. նա ավելի մեծ նրբությամբ է վերլուծում իր հերոսի ներքին ապրումները, հստակ գծագրում է դեպի հոգևոր կործանում տանող ճանապարհը: Ուայլդի վեպում, որը յուրօրինակ բազմաշերտ մագաղաթ է, ակնհայտ զգացվում են գրական ակնարկներն ինչպես 19-րդ դարի 20-ական թվականների գաղտնիքի և սարսափի ամենահայտնի հուշարձաններից մեկին՝ Չարլզ Մաթյուրինի «Թափառական Մելմորե» վեպին, այնպես էլ Բալզակի «Շագրենի կաշվին» և միջնադարյան «Դոկտոր Ֆաուստի մասին ժողովրդական գրքին»:

Թեև երկնամանակների, աշխարհի երկատման, մարդու միկրոտիեզերք հոգում երկու հակադիր սկզբունքների բախման թեմաները գրականության մեջ վաղուց են առկա եղել, բայց հենց Սթիվենսոնն է իր մարգարեական գրքում ինքնատիպ գիտական սյուժե ծավալել և կանխագուշակել հոգեբանության ոլորտում արված գիտական հայտնագործությունը: Պատահական չէ, որ «Դոկտոր Ջեքիլի և միստր Հայդի տարօրինակ պատմությունը» մինչ օրս դասագրքային օրինակ է համարվում դիսցիպատիվ խանգարումների ուսումնասիրության և ախտորոշման համար:

Ուայլդը, մնալով տարածված գեղագիտական կարծրատիպերի հակառակորդը և գրականության մեջ նոր խոսքի համառ որոնողը, առաջին հայացքից չէր ձգտում կատարելագործել շրջակա աշխարհը: Դա է հերթական տարբերությունը նրա և Սթիվենսոնի միջև. վերջինս ոչ այնքան կատարելագործման կոչ էր անում, որքան չէր կորցնում իր հայրենակիցների կյանքը որոշ չափով բարելավելու հույսը, և նրա բոլոր ստեղծագործությունները, նույնիսկ ամենահումորայինները, բարոյախրատական դաս են պարունակում:

Վիկտորյան գրականության և գաղափարախոսության իրարամերժ ոգու մասին իրեն հատուկ սրամտությամբ ու անկեղծությամբ գրել է Գ. Չեստերտոնը: Վերջինս լավ էր հասկանում, թե ինչ մեծ տպավորություն պետք է թողներ հասարակական կեղծավորությունը երիտասարդ Սթիվենսոնի վրա, ով քաջ գիտակցում էր «վիկտորյան փոխզիջման ճշգրտ արատները» /Chesterton, 1966: 9-44/ և ըմբոստանում էր դրա դեմ: Իսկ յուրաքանչյուր ժամանակաշրջանի երկակի բնույթի մասին դատելով՝ Հ. Հեսսեի հերոսը նկատում է. «Մարդկային կյանքն իսկական տառապանք, դժոխք է դառնում այնտեղ, որտեղ հանդիպում են երկու ժամանակաշրջաններ, երկու մշակույթ, երկու կրոն: ... Բայց կան ժամանակներ, երբ ամբողջական սերունդներ հայտնվում են երկու դարաշրջանների, երկու կենսակերպերի միջակայքում այնպես, որ ոչնչանում է ցանկացած բանականություն, ցանկացած ավանդույթ, ցանկացած պաշտպանվածություն ու անմեղություն» /Հեսսե, 2011: 27/: Իսկ ահա Սթիվենսոնի կյանքում երեք տարբեր շրջաններ են հերթափոխվում, որոնք փոխադարձաբար հակասական, երկակի ազդեցություն են թողնում, թե՛ Մեծ Բրիտանիայի նյութական և հոգևոր կյանքում, թե՛ այդ ժամանակվա մեծանուն գրողների ներաշխարհի վրա:

Այսպիսով, Սթիվենսոնի հոգեբանության մեջ արտահայտվում են և՛ վիկտորիականությունը, և՛ հակավիկտորիականությունը, և ժամանակի ոգու դեմ ըմբոստությունը, և հնազանդությունը դրա սահմանափակումներին, քանզի միկրոտիեզերքը՝ մարդու հոգին, ներառում է երկատված աշխարհի բարդությունները, իրեն վիճակված ժամանակաշրջանի ամբողջ դուալիզմը և հակասությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հեսսե Հ. Տափաստանի գայլը, Երևան, Գրիգոր Տաթևացի, 2011:
2. Chesterton G. K. The Victorian Age in Literature. London: Oxford University Press, 1966 // URL: <http://www.gutenberg.org/files/18639/18639>
3. Дьяконова Н. Я. Стивенсон и английская литература XIX века. Ленинград: Изд. Ленинградского ун-та, 1984.
4. Урнов Д. Подъем и падение таланта. Ступит. статья // О. Уайльд. Стихотворения. Портрет Д. Грея...; Киплинг Дж. Р. Стихотворения, Рассказы. Москва: Художественная литература, 1976.

5. <https://www.jstor.org/stable/1345463?seq>
6. <http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/>
7. <https://www.cambridge.org/core/books/cambridge-history-of-the-english-novel/>
8. <http://www.william-hogarth.de/Fielding.html>
9. <http://www.wysotsky.com/0009/362.htm>
10. <https://studfiles.net/preview/3600613>

Ա. ԱԿՕՊՅԱՆ – Ք. Լ. Տիվենսոն և կուլտուրնո-իստորիկական անհամապատասխանություններ վիկտորիանական ժամանակաշրջանում. – Բ XIX դարի սպասելիքները, արթնածաղուկները, որոնք արթնածաղուկներ են դարձել քուլտուրնոյի և արդյունաբերական զարթոնքի Բրիտանիայի, արագ անհետանում են անընդհատ և արդյունաբերական սոցիալական անհամապատասխանությունների, որոնք առաջանում են վիկտորիանական Անգլիայի երկրորդ կեսի XIX դարի. Մտածիչները հստակ տեսնում էին անհակադրական կողմը կապիտալիստական զարթոնքի: Առաջանում են այնպիսի գրական ստեղծագործություններ, որոնք առաջադրում են արդյունաբերական արժեքներին վիկտորիանական ժամանակաշրջանում. Իսկապես այդ ժամանակաշրջանում ստեղծվել են այնպիսի ճեպարկավոր ներդրումներ, ինչպես Օսկար Վայլդը և Քոնրադ Լուիս Տիվենսոնը. Վերջինս հստակ տեսնում էր առկա անհամապատասխանությունները և սխալները վիկտորիանական ժամանակաշրջանում և փնտրում էր արձատրությունից: Ոչ ոք չէր կարող չհարկադրվել նեղացող և քրեականության բուրժուական կյանքի և քույրից սպանվել դեմ դրան. Երեք տարի արդյունաբերական ժամանակաշրջանները հարկադրվել են կյանքի վրա գրողի, որը ազդեց էր նրա վրա, որը առաջնորդում էր իր ժամանակը և դարձել էր ապագա գիտական հայտնագործությունների:

Հիմնական բառեր: մատերիալիզմ, մոլորականություն, դուալիզմ, գրական թուրապոս, վիկտորիանականություն, անտիվիկտորիանականություն, գոթիկական վեպ, միկրոկոսմոս

Ա. ԱԿՕՎՅԱՆ – Ք. Լ. Stevenson and the Cultural and Historical Contradictions of the Victorian Era. – In the 19th century the expectations, awakened as a result of the cultural and industrial take-off of Great Britain, vanished quickly because of uninterrupted and in fact unresolved social contradictions. Thinkers clearly saw the reverse side of the capitalistic prosperity, and, as a result, there appeared such literary works that threw down the gauntlet on the bourgeois values of the Victorian era. During this period the brilliant representatives of the neo-romantic movement Oscar Wilde and Robert Louis Stevenson lived and worked. The latter was well aware of the existing flaws and defects of the Victorian era, and he was looking for a way out. Certainly Stevenson noticed insignificance and sinfulness of bourgeois life and since his youthhood rebelled against it. Three historical periods were intermingled in writer's life and had an impact on his fate. Stevenson was ahead of his time and became a prophet of future scientific discoveries.

Key words: materialism, moral perfection, dualism, literary paradox, Victorianism, anti-Victorianism, Gothic novel, microcosm